

SEGÍTSÉG A BIBLIA TANULMÁNYOZÁS HOZ.

MI A BIBLIA? Biblia a görög biblos szó rendhagyó többese és könyveket jelent. Illik rá a név, mert két részből, ó- és újtestamentumból áll, 39 és 27, összesen 66 könyvből. De hogy nem a rendes bibliái többszámot használták s hogy minden jelző nélkül könyveknek nevezték, azt mutatja, hogy ez a könyvek könyve, az egyetlen könyv; minden, amire az ember szellemének szüksége van, ezen épül fel. Más nevei: Az Irás, Szentírás, Szent Íratok: ugyanazt jelentik. A "szent" szó kiemeli más könyvek közül, mint Istentől és Istenért írottat.

Kanon nádvevszót, mérővevszót, mértéket, szabályt jelent; a Bibliával kapcsolatban azoknak a könyveknek a gyűjteményét jelenti, melyek méltóknak látszottak arra, hogy a szent könyv részei legyenek. Próféták, apostolok más könyveket is írtak. Hogy miért a meglevő könyvek kerültek a kánonba, arra más magyarázat nincs, mint az isteni Gondviselés. Isten megajándékozott bennünket ezzel a könyvvel, melyet örök eleverendelése szerint azok írtak, akiket erre kiválasztott és lelkiismeretünk, továbbá gyermekeibe kiöntött Szentlelke (Szelleme) igazolja, hogy e könyvgyűjtemény az Ő igéje és kijelentése.

Igének, szónak, beszédnek fordítjuk a görög LOGOS-t, mely a rejtett és láthatatlan gondolatnak hallható, embertől megfogható kijelentése, ép úgy, mint a Fiu is a láthatatlan Atyának megjelenése. Azért Logos és Isten Fia is ugyanaz. Isten előbb csak szóban jelentette ki magát; aztán a szó, az ige testté lett s az ember Jézusban, annak életében és beszédeiben magát az Atyát láttuk, vagyis a Szeretetet.

Testamentum görög szó, szerződést, szövetséget, rendelkezést, végrendeletet jelent s jelöli az Isten és ember között való viszony isteni meghatározását, melyet Isten rendelt ugyan, de amely azzal, hogy az ember elfogadta, szerződéssé és szövetséggé lett; mikor pe-

A Biblia szereztetése idejében még nem volt könyvnyomtatás; a szent könyveket másolással terjesztették; sőt mivel a héber magánhangzókat pontokkal s vonásokkal csak későn kezdték jelölni, a helyes kiejtés csak szóbeli hagyomány útján maradt meg. Természetes tehát, hogy a másolásoknál a szövegbe hiba csuszhatott be; rosszul olvasták, néha széljegyzetek a szövegbe kerültek; esetleg több eredeti kézirat is lehetett, ha azokat a szerzők másoltatták. A legrégibb meglevő újtestamentumi szövegek a Krisztus utáni IV. évszázadból valók, mint a sinai és vatikáni kéziratok; vagy az V.-ből (alexandriai és egy iróanyaghiány miatt kikapart szöveg, melyre utólag a szir Ephrem művét írták.) Maradtak régi megbízható fordítások, mint a szir és a Hieronymustól készített Vulgata, mely a római egyház hivatalos szövege. A Régi kéziratok és fordítások összevetésével készítik az u. n. kritikai szövegeket a szövegkritikusok, valószínűség szerint keresve az eredeti szöveget. Textus-receptusnak, vagyis elfogadott szövegnek egy korábbi kritikai szöveget neveznek, melyet az akkor ismerős szövegek alapján állapítottak meg. Az újabban talált s régebbi korból származó kéziratok a textus receptust már túlhaladottá teszik.

Mikor a régi héber nyelvet már nem beszélték a zsidók, fordítókra volt szükség (Neh. 8, 8.); a fordításokból magyarázatok lettek; azokból alkalmazások s így állt elő lassankint a TALMUD, melynek szövevényes és körmönfont fejtegetései sokszor az ótestamentum eredeti értelmét teljesen elrejtették. Hasonló fejlődés eredménye a római egyháztól védett traditio (hagyomány), mely a Biblia értelmét rejtette a későbbi egyház véleménye mögé. A reformáció a traditio helyébe a Bibliát tette s hasonló reformációra volna szüksége a zsidóságnak is.

Míg a szövegkritika nyilvánvalóan helyes és szükséges dolog, addig a bibliakritika, amennyiben a gyarló ember az Isten gondolatainak bírájául tolja föl magát, elbizakodott és veszedelmes. Forrása tulajdonképpen az emberiség, mely nem tűr maga fölött Istent és isteni kijelentést. A keresztyénség ellenségei, pogány filozófusok és zsidók ellentmondásokat véltek fölfedezni a Bibliában; ezeket később nagyrészt

dig Krisztus vérével pecsételte meg, halálával érvényt szerzett neki, végrendeletté emelkedett. Ő és új szövetségről beszél a Szentírás: Ő alatt értvén azt, melyet Isten angyalok és Mózes közvetítésével az Egyiptorból kihozott zsidó néppel kötött a Sinai hegyen; új alatt pedig azt, melyet szent Fia, Jézus Krisztus közbenjárásával a Golgota keresztnél kötött az egész emberiségből azokkal, akik Krisztusban hinni fognak. Az ótestamentum tartalma a törvény, vagyis ez: Aki Isten parancsolatait megtartja, él, nem hal meg. Ezt a szövetséget egy ember sem tartotta meg, általa senki sem üdvözült, mert mind vétkezünk. Hinni azonban Isten ajándékából tud a bűnös ember s ezért üdvösség csak az újszövetségből folyik, melynek tartalma az evangélium (örömhír): hogy aki Jézusban hisz, annak örök élete van. Jézusban hinni annyit jelent, mint bűnbánattal és hittel magunkévá tenni azt a váltságot, melyet az Atya a Fiúnak halálra adásával szerzett. Mózes előtt is éltek üdvöt kereső emberek, de ezek, mint Ábrahám, hit által közeledtek Istenhez. Tehát nem az ő, hanem az új szövetség volt az első, melyet Isten a Fiu áldozatára előre tekintve, az emberekkel kötött. Ez is azt mutatja, hogy Isten a törvény adásával csak ideiglenes, közbevetett célt akart elérni: az embereket bűnösségükről s a jóra való képtelenségükről meggyőzni. A törvény Krisztusra vezető tanítóester.

Voltak régen istenfélelemre buzdító könyvek, melyeket nem soroztak be a kánonba, de olvasásra ajánlottak; ezeket apokrifus vagyis elrejtett könyveknek nevezték, valószínűleg, mert a templomi használatból kivonták őket. R.k. és Lutherféle bibliakiadásokban megtalálhatók.

A BIBLIA NYELVE. SZÖVEGKRITIKA. BIBLIAKRITIKA. Az ótestamentumot eredetileg héberül, kis részét (Esdrás, Jeremiás, Dániel néhány fejezetét) aramul (szir); az újtestamentumot görögül írták, bár a beszédek eredetileg nagyrészt aramul hangzottak el, miután Jézus és az apostolok idejében már nem a héber, hanem az ezt kiszorító kald, vagy aram (szir) nyelvet beszélték Palesztinában, mint nemzetközi nyelvet. Ilyen nemzetközi nyelv volt a görög nyelv koiné dialektosa, melyet Nagy Sándor hódításai terjesztettek el s melyen az újtestamentumot írták.

a képzelet alapján egész rendszerekké bővítették. Önkényesen újra szerkesztették a zsidó nép és az apostoli kor történetét s ezt az önkényesen kigondolt történetet használták fel annak bizonyítására, hogy a bibliai könyveket nem írhatták az ott megjelölt szerzők, hanem későbbi írók csalással korábbra keltezték pápi s egyéb érdekeket szolgáló írásaikat. Az így előálló irodalomtörténetet a kortörténet bizonyítására használták és circulus vitiosus-szal (téves körokoskodással) hol egyiket a másikkal, hol a másikat az egyikkel bizonyították. A lelkiismerete elől menekülő bűnös ember szívesen hallja, hogy a Biblia nem megbízható; az Istent kereső hívőnek pedig nem az észérvek, hanem, mint Kálvin mondta, lelkiismerete adja a bizonyosságot, hogy "az az igazság, melyet találtunk, nem képzelt". Azonban, ha a pogány és zsidó forrásból származó bibliakritikát elvetjük is, bibliai irodalomtörténeti, kortörténeti, régiségtani, földrajzi stb. tudományos kutatásra a Biblia megértése végett szükség van és a tudatlanság nem menthető.

ISTENI IHLETES. A Biblia isteni ihletését a hitetlen ember elveti, mert eszével nem tudja összeegyeztetni. De az élet s a természet tele van számunkra érthetetlen csodákkal s így az az igazság, hogy a hitetlen ember nem akar a csodában hinni, ha a csoda neki kellemtelen, mint ahogy kellemtelen, hogy Isten a bűnöst megítéli. Az elfogulatlan emberi értelemmel nem ellenkezik az, hogy Isten az embert, akit szeret, intse, tanítsa; az sem, hogy az értelmünket és nyelvünket teremtő Isten módot találjon arra, hogy gondolatait velünk közölje. Istennek van arra hatalma, hogy álmok, angyalok szava által szóljon hozzánk; de legcsodálatosabb az, amikor bűnös embernek ad az isteni dolgokba belátást (a próféta zsidó neve látnokot vagy fohrást jelent, melyből az igazság felbugyog). Isten nem tudósok nyelvén szól hozzánk, hanem mindenkitől érthető nyelven; például a teremtés történetét nem a mai tudósok szak kifejezéseivel, hanem a kor fogalmaiban közölte a régi emberiséggel, de úgy, hogy az józanságával és igazságával a mai tudóst is meglepi. A bibliai szent íróknak megparadtak egyéni, emberi tulajdonságai; a kijelentés közlésében fokozat van, a látóhatár mindig tágabb lesz.

PÉLDÁZATOK, ÁRNYKÉPEK, APOKALIPSIS, A JÖVENDŐLLS FEJLŐDÉSE. A ré-

gi embernek nem voltak még szavai az elvont dolgok kifejezésére, gondolatait hát képekben fejezte ki; például a lélegzésből vette a lélek szót, a szélből a szellemet, mert a tapasztalható, de megfoghatatlan dolgok kifejezésére ezek alkalmasak voltak. Szép földi képekkel fejezte ki Isten dicsőségét s mikor a teremtés szépségén ujjongott, ágyasházából kijövő vőlegényhez hasonlította a napot. Később a testi értelmű ember a képeket valóságnak vette; így támadt a mythologia, továbbá a sokistenhit, mert a képek száma szerint megsokasodott az isten is. A Bibliában a kép kép maradt; bibliai mythologia nincs. A zsidók józansága biztosította az igazságot, mely dus képzeletű népeknél allegóriák loosarában vezett el. Ezért nem bizta Isten csodálatos eleve elrendelése a művész görögökre a kijelentést. Az Ur Jézus gyakran beszélt példázatokban; a földi dolgokban mindenütt örök isteni igazságokat pillantott meg, mi azt sejteti velünk, hogy a mennyei és földi élet közt sok hasonlóság és kapcsolat van és Mózes joggal látta a földi dolgok tökéletes alakjait az égben. (Zsid. 9,23.) A szövetségsáter, templom és azok butorai mennyei és szellemi dolgok földi kifejezései. A szertartások, szombatparancs, örök szellemi igazságok időbeli képei, melyek megszűnnek, mikor a valóság elkövetkezik. Feltámadott testünk hasonló lesz a mostanihoz, csak a mulandóság és rothadás jelei tűnnek el róla, mert mindkét testünket ugyanaz a lélek alakítja. A tulvilág nem lesz idegen szálunkra.

A történelemben isteni cél vonul végig és minden Isten eleve elrendelése szerint megy végbe. Ezért, mint a szülő asszony vajadásában, a végső kifejlés korábbi történésekben előre megjelönik és keresztültörni készül. Ugy a bűn, mint a kogyolom kifejezettebb formákban valószínűleg s így lehetséges, hogy Jézus előzetes árnyképekben jelenjék meg, mint Józsefben, Dávidban stb. s hogy a bűn embere, az Antikrisztus is mind határozottabb alakot öltson. A történet megismerési önmagát, de előrehaladtában határozottabb alakot ölt. A jövődőlés vagy láttnoki látás sokszor az árnyat és a valóságot együtt látja és a

bibliakutatónak kell a képtől a valóságot elválasztania. A prófétai látás sokszor képekben és képek sorában, allegóriában pillantja meg a jövőt. A mennyei város gyöngykapuja, drágakőalapja és aranyuccaja ép úgy szellemi gazdagságot jelöl, mint napja szellemi fényt. A vadállat a mohó, romboló gonoszság szellemi hatalmát jelzi, a bárány a magát áldozatul adó szelidséget, az oroszlán a királyi erőt.

BIBLIAI KORSZAKOK. A TÖRTÉNELEMI CÉLJA. Szokás a világi és az egyháztörténetet korszakokra osztani. A felosztás alapját a különböző korok különböző szellemi törekvései képezik. A bibliai korfelosztás Istennek az emberekkel való különböző bánásmódja alapján történik. Nagy általánosságban három korról beszélhetünk: a) a paradicsomi tisztaság kora; b) a bűn és halál uralma; c) a helyreállítás kora. A két utolsó korszak annak következtében, hogy a helyreállítás nem az egész vonalon egyszerre történik, egymásba folyik és a felosztást szövevényesebbé teszi. A paradicsom korszaka (1) után tehát a következő korszakok következnek: 2) a bűn természetes kifejlődése az özönvizig; 3) Isten ítélő és kegyelmező beavatkozása a történelemben az özönviz és egy testi nép kiválasztása által; 4) testi választott nép nevelése a törvény és prófétizmus által; 5) Isten még mélyebb közbenyulása a Fiu és a Szentlélek (Szellem) által; szellemi nép elhívása a Fiu képeire a Szellem erejével; 6) Istennek még fokozottabb közbenyulása a Fiu dicsőséges eljövetele által; 7) a teljes helyreállítás, melyet az ítélet vezet be. E korszakok az Isten mind erősebb beavatkozását mutatják az emberiség sorsába, bár ugyanakkor a bűnös emberek részéről minderősebb visszautasításról olvasunk. Pál apostol az utolsó időre jósolja a bűn legerősebb kifejlődését. (II. Tess. 2, 3; I. Tim. 4, 1-3; II. Tim. 3, 1-5.) A történelemben tehát ítélet és kegyelem futnak párhuzamosan és mindkettő mindig erőteljesebben jelenvén meg, az embereket két nagy csoportra, kőkolyra és buzúra osztja. A végső teljes kegyelem és ítélet átvezet a teljes helyreállításba, melyben Isten dicsősége tölt be mindent. A történelem célja tehát Isten dicsőségének megvalósítása.

A BIBLIAI KÖNYVEK FELSZTÁSA. EGYSÉGE. Rendesen úgy az ó, mint az újtestamentum könyveit történeti, tanító és prófétai könyvekre szokták osztani. De ez csak általánosságban helyes így, mert a történeti, tanító és prófétai elnevezések sokszor keverednek s úgy a történet, mint a prófécia is tanító célú. A zsidók az ótestamentumot törvényre, korábbi és későbbi prófétákra és iratokra osztják, aliben helyes az, hogy a történeti könyvek nagyrészt prófétai könyveknek tekintik, mert őket próféták írták s mert céljuk a történelmek prófétai szemmel való megismerése. A törvény (Mózes 5 könyve) történelmi, tanítás és jóvendülés összecolvad; az evangéliumokban szintén. Pál levelei telve vannak jóvendüléssel; tévedés hát azt hinni, hogy az újtestamentumban csak egy prófétai könyv van: a Jelenések könyve. De a prófétalást sem szabad úgy értelmezni, mintha az csak előremegondás volna, bár e görög szó tényleg ezt jelenti; inkább a dolgok mélyére látást kell ez Isteni ajándék alatt érteni s ez a mélyre látás csak egyes esetekben irányul a jövő felé. Láttuk, hogy a Bibliának ó és újtestamentumra osztása is mesterséges, mert az újszövetség régebben megvolt, mint az ó s áthatott a törvény korát is. Dávid újtestamentumi szabadsággal törte meg a törvényt s a próféták is felülemelkednek azon. A Biblia egységes könyv, melyet különböző nyelvet beszélő emberek másfél évezred távolában írtak; melynek szerzői közt voltak tanulatlan pásztor, halász, tanult pap és orvos, kiválasztott zsidó és sötétségből jövő pogány, de mindannyian ugyanazt a szellemet - Istent ismerték, akit nem láttak, de akit szerettek, akiben bíztak; aki szent, de bünt megbocsát. Eszerint a könyv szerint Ábrahám ép úgy hitből üdvözülni, mint Pál s a bűnbocsírat alapja úgy az ó mint az újtestamentumban az ártatlannak kiontott vére. A próféta ép úgy tud szenvedő, mint dicsőséges Krisztusról s maga a beteljesülés is mindkettőről beszél. Minden ellenmondás, amit a Bibliában belölegyaráznak, csak az ember rövidlátásából vagy rosszakaratóból ered. A törvény és hit ellentéte nemcsak Pálnál található, hanem a prófétáknál is és csak abban van különbség, hogy később a sötétség és világtalanság különbsége mind élesebben jelentkezett.

BIBLIA KÖNYVEI.

MOZES ÖT KÖNYVE. Az egyes könyveket latinos görög nevekkal így jelöljük: Genesis (Szármlazás), Exodus (Kijövetel), Leviticus (Papi könyv), Numeri (Számok), Deuteronomium (Törvényismétlés). A zsidók a kezdő szavakkal jelölik a könyveket. Az öt könyvet együtt Pentateuchus-nak nevezik. Sok vita folyt afelől, hogy a könyveket Mózes írta-e. A kritikusok különféle alapirratokat próbáltak kiboncolni a könyvből, de ezt következetesen keresztülvinni nem lehetett. Bizonyos, hogy már Mózes előtt voltak feljegyzések, melyeket Mózes és munkatársai használhattak. Mózes a leírás és gyűjtés vezetője is lehetett s ha feltételezzük, hogy halála után is tördelték valamit a könyvhöz, az a szerzőség tényét még nem változtatja meg. Ismétlések a különböző idejű gyűjtéssel magyarázhatók. - A SZÁRMLAZÁS könyve a történelem kezdetéről szól: bevilág, ember, bűn, istentelen kultúra születése, halál és első ígéret, a bűn terjedése, első világitélet, a népek keletkezése, nyelvek előállása, a kiválasztott nép elhívása, az atyák, a hit első diadalutja Ábrahámban, az isteni gondviselés első vezetése szenvedésen át dicsőségbe. - KIJÖVETEL a választott zsidó nép születéséről, szenvedéséről, szabadulásáról szól, a Sinai hegységben Istennel való találkozásáról, törvényadásáról, szövetség sátorának készítéséről. - PAPI KÖNYV a pusztai istentiszteletéről, az áldozatok fajtajáról és ünnepekről, szóval Isten és a nép közöledésének feltételéről szól, melynek lényege: az áldozatnak a bűnösért kiöntött vére. - SZÁMOK a 40 éves pusztai vándorlás adatait, utvonalt, eseményeit adják, a nép hitetlenségét, engedetlenségét, Isten haragját, kegyelmét és Mózes közbenjárását. - TÖRVÉNY ISMÉTLÉSE az ígéret földjéhez való megérkezést, Mózes bucsuját, melyben Isten törvényét újra a nép szívére köti, Mózes visszavonulását és halálát.

JÓZSUE KÖNYVE elbeszéli, hogy Isten Józsue által mily csodálatosan vitte át népét a Jordánon, hogy pusztította ki előtte az itóletre megérett pogányokat (Jerikó, a parázna Ráháb istenfélője), hogy a nevelte a népet s hogy osztotta fel a földet Izráel 12 törzse között.

BIRÁK KÖNYVE a zsidó népet a honfoglalás utáni harcokban mutat-
a be; a zsidók engedetlensége miatt sok pogány maradt az országban, kik
álványozásra csábitották a népet, majd leigázták őket. Szenvedéséből
stenhez kiált a nép, ki birákat küld a nép szabadítására. Isten maga
ormányozza s őrzi népét, királyra nincs szükség.

RUTH KÖNYVE Dávid és Jézus ősanyjáról szól, ki pogány moábita nő
olt, de megismerte az igaz Istent és annak népéhez csatlakozott.

SÁMUEL KÉT KÖNYVE csak a könyv elején foglalkozik Sámuel próféta
letével, ki Eli pap romlott kora után Istenhez vezeti a népet. A nép ki-
ánságára látható királyt választ a daliás Saulban, de ez engedetlensé-
ével veszedelmet hoz magára és a népre. Isten más királyt választ, Dá-
vidot, ki Saul üldözése elől sivatagba, majd külföldre menekül. A máso-
ik könyv Dávid uralkodását, győzelmeit, bűneit és Absolon elől való me-
ekülését beszéli el. Dávid Istennek kedves, mert bűnét bánja.

KIRÁLYOK KÖNYVEI Sámuel könyveinek folytatása; mind a négy köny-
etpróféták írták. Salamon uralkodása, templomépítése, bálványozása s
tódainak Istentől való elhanyaglása a könyv tárgya. Isten büntetése,
ogy az ország nagyobb fele(10 törzs) Dávid fiától, Roboámtól elszakad
az arany borjút imádja. Akábot, Izrael országa királyát neje, Jeza-
el a bálók imádására csábitja. Illés és Elizeus próféták a népet Is-
enhez visszavezetni igyekeznek. A déli Juda országának több királyja
stent keresi, de a bűn erősebb lesz és mindkét ország fogságba megy,
lőbb Izrael Assziriába, aztán Juda Babilóniába.

KRÓNIKÁK KÖNYVEI párhuzamosan az eddig tárgyalt könyvekkel, főleg
zonban a Királyok két könyvével, előbb csak nemzetségtáblázatokban,
több összefüggő történetben abból a szempontból beszéli el Izrael tör-
énetét, hogy a nép hogy viselkedett Isten tiszteletével s a templom-
al szemben. A Királyok könyvei inkább prófétai, ezek papi könyvek.

ESDRÁS KÖNYVE a babilóni fogságból való két hazatérésről beszél,
templom ujjáépítéséről s a zsidók otthoni életéről, mely a törvény
ránt való buzgó, mindinkább külső engedelmesség jegyében indul meg.

NEHEMIÁS KÖNYVE Esdrás irástudó könyvének folytatása, mint ez a

Krónikák két könyvéé. Nehémiás, a perzsa király főembere, népe iránt való szeretetből hazatér és sok ellenség között Jeruzsálemet fölépíti.

ESZTER KÖNYVE a fogságban maradó zsidók történetéből egy nagy veszedelmet beszél el, melyből a népet Eszter királyné bátorsága és Marokkos hűsége szabadítja ki. A könyv tele van Isten segítségével, de Isten neve nem fordul elő benne. Itt találjuk a zsidógyűlölet ébredését.

JÓB KÖNYVE igen régi; nem zsidó eredetű bölcselő mű, mely Jób próbáratételét, barátjainak meg nem értő vádjait, Jób védekezését tartalmazza. Isten Jóbnak ad igazat, ki a szenvedések kohójában is megőrzi hűségét. ZSOLTÁROK KÖNYVEI (5 könyv) Istent dicsérő énekek gyűjteménye,

melyeknek majd a felét Dávid király írta, de írtak Mózes, Salamon, Kóráh fiai, Aszáf stb. Sok zsoltár előtt nincs jelzés, ezek közül is sokat írhatott Dávid. A zsoltárok oly frissek és szívből jövők, hogy annyi ezer év elmúltával ma is megtalálják szívünket. Az átkozódó zsoltárokra megjegyzendő, hogy nem személyes bosszu kifejezői, hanem az Isten ellen elkövetett bűn megtorlói; hogy a meg nem térő megátalkodottat Jézus is megfenyegette. Vannak messiási zsoltárok, melyek Krisztus királyságát, (2, 18, 20, 45, 61, 72, 100) és szenvedését (22, 69, 109, 35, 41, 55) jövendölik. Nehány kevéssé érthető szó: zenei jel vagy használati utasítás.

PÉLDABESZÉDEK főleg Salamonéi; az istenfélelem bölcsességét tartalmazzák apró közmondásokban vagy összefüggő hosszabb részekben.

PÉLDIKÁTOR hasonló jellegű, de összefüggőbb bölcselő mű, melynek két sarkpontja: minden hiábavaló; a bölcsesség kezdete az Ur félcélme.

ÉNEKEK ÉNEKE pásztor-költemény a tiszta szereletről, mely az egyház hite szerint Krisztus és menyasszonya szerelmét példázza. Költői alakja, mint más ótest. könyveké is: a gondolatritmus, mely egy gondolatnak több alakban és felfogásban való ismétléséből áll.

4 nagy és 12 kis próféta megkülönböztetése csak műveik nagysága alapján történt. A Bibliában található sorrend alapja ös. eretlen. Mi időrendben fogjuk szemlélni őket, 3 csoportba osztva a babiloni fogság előtt, alatt és után. Voltak nagy próféták, kiktől nem maradt írás, mint Illés, Elizeus; mások a történeti könyveket írták, mint Gád.

JÓNÁS (galamb) honszeretetből nem akarta teljesíteni Isten parancsát, hogy a népet fenyegető Ninivének predikáljon; menekülvén, Isten viharja feltartóztatja, nagy hal nyeli el; de imádsága után kiszabadul és teljesíti a rábizott parancsot. V.ö. II. Kir. 14, 25.

JOEL (Jehova Isten!) sáskák képében jövődöli meg pusztító ellen-ség közeledtét s megjövendöli a Szent Lélek kitöltetését.

AMOS (teher) csordás létére Izráel tanult vezetőit feddi s a körül lakó népeknek is ítéletet jövődöl. Képeit a falusi életből veszi.

HÓZSEÁS (üdvösség) Ezsaiás kortársa, a nép Istentől való elpártolását parázna feleség hasonlatában feddi; ostorozza Izráel bűneit.

EZSAIAS (Jehova üdvössége) talán a legszebb profécia írója. Megjövendölte a dicsőséges és az alázatos, szenvedő Messiást. Ítéletet jövődölt a zsidók és a pogányok ellen; de megígérte Isten kegyelmét is. Fontos fejezetei: elhivatása (6), Imánuel (7), a béke országa (11), Keresztelő János munkája (40), az alázatos Jézus (42), a szenvedő Jézus (53), az új Jeruzsálem dicsősége (60), az új ég és új föld (65).

MIKÉAS (Ki hasonló Jehovához?) Ítélet után Sion helyreállítását jövődöli, az összes nemzetek összegyűjtését. V.ö. Jcr. 26, 3-24.

NAHUM (vigasztalás) Jónás nyomába lép a népet vigasztalva, hogy az asszir király (Szennacherib) meghal, Asszíria elpusztul, Ninive eltűnik.

SOFONIAS (Jehovától elrejtett) Jósiás kegyes király alatt a bálványozó nép ítéletét, de azután Sion helyreállítását jövődöli.

HABAKUK (ölelés) a Jósiás reformja utáni nehéz időben írt, sötét jövőbe nézve mintegy őrtoronyból; látta a hit győzelmét s az Isten ellen-ségeinek bukását. Tőle való ez a mondás: Az igaz hite által él.

JEREMIAS (Jehovától fölmagasztalt) anatóti pap, Isten bátor prófétája elvetomult nép közepette. Ellete egy részét börtönben töltötte; látta elközeledni a nagy ítéletet, de nem tudta népet abból megmenteni. A babilóni királytól menekülő zsidók magukkal ragadták Egyiptomba. Megjósolta a babilóni fogságot, sok nép bukását, de a visszatérést is.

JEREMIAS SIRALMAI a Nabukodonozortól elpusztított várost siratják.

DÁNIEL (Isten az én bírálói) 3 társával ifjan került Nabukodonozor udvarába s ott hű maradt Istenhez a tüzes kemencében és oroszlánok barlangjában is. A perzsa uralom alatt is vezető helyet töltött be. Isten apokaliptikus képekben mutatja meg neki a jövőt. A világi uralkodókat falánk vadállatok képében látja. Az idők végén a mennyek országa győz, miután az Öreg koronáz győzve hozzák az ember fiához hasonló Messiást. Az emberekért és emberekkel együtt angyalok harcolnak.

ABDIÁS (Jehova szolgálója, tisztelője) megjövendöli a Jeruzsálemi pusztulásán ujjongó Edom bukását s Izrael helyreállítását.

EZDKIEL (Isten megerősít engem) fiatal papként került Babilonba fogságba s ott hallotta Jeruzsálemi elestét. Feladata népet inteni és vigasztalni. Művében sok az apokaliptikus elem. Látja Isten trónusát; látja a felépítendő új templomot és az Isten állását (40-48). Szomszéd népek ellen jövendöl, a zsidók bálványozása ellen küzd. Új szívet ígér népének s a holt csontok feltámasztását. (36. 37.)

A fogság után jövendöltek:

HAGGEUS (ünnepi) Zorubábel és Józsuá kortársa, őket bátorította a templomépítésre s megjósolta, hogy a második templom dicsősége nagyobb lesz az elsőnél. Jelszava: Legyetek erősek!

ZAKARIÁS (akiről Jehova megemlékezik) apokaliptikus képekben látja a jövőt. Látóköre kiszélesül, mint Dánielé s az egész földet bejárják az ítélet lovai. Józsuá papról Isten levétezi a szennyes ruhát: Sátán védjait. Megjövendöli a Jelenések könyvében is említett két bizonyítgatót s a zsidók sirását a megfeszített miatt.

MALAKIAS (Jehova követő, angyala) feddi a nép kétfelé sántikálását s megjövendöli a Messiás előtt illés eljövételét. - Malakiás után a töle megjövendölt illésig (Keresztelő Jánosig) nem jött több próféta. A zsidók ragaszkodtak Isten külső törvényéhez, időnkint viszont a nemzeti dicsőség is (Makkabeusok kora), de a Jézusig terjedő négy század nagyobb része más népek igájában telt el: perzsa után Nagy Sándor, Ptolomaeusok és Antiochidák versengése, Antiochus Epiphanes merénylete a templom ellen; majd a rómaiak hódítása következett.

AZ EVANGELIUMOK közül az első hármat synoptikus azaz együttnevező evangéliumnak nevezzük, mert tartalmuk jobban egyezik; míg a negyedik akkor készülvén, mikor a többi megvolt, a meglevő anyagot kiegészítette.

MÁTÉ EVANGELIUM írója a vámszedő Lévi, Jézus egyik tanítványa, ki, mikor Jézus elhívta, asztalához hívta vámszedő társait és Jézust; Izráel nagy várakozásainak részese, ki Jézusban az ótestamentumi ígéretek beteljesítőjét látta s leginkább Istenország megvalósulása érdekelt. Ezért Jézusnak sok beszédet közölt; így a hegyi beszédet (5-7), a tanítványai kiküldésekor adott intéseket (107, Ker. János védelmét (11), a Szentlélek megbántását (12), a hét példázatot (13), a cezárés-filippii beszédet (16), a kulcsok hatalmát (18), a farizeusok és irástudók ellen (23) s a világ végéről (24) mondott beszédeket és példázatokat (25).

MÁRK EVANGELIUM kb. Máté sorrendjét követve a történeti részt beszéli el részletesebben, Jézus királyi tetteit mutatva be. Márk életéről, kit Jánosnak is hívtak, Csel. 12, 12. 25; 13, 5; 15, 35-40. szólnak. A Biblia szerint előbb Pállal és Barnabással járt; majd a nehézségektől visszariadt s Pál alkalmatlannak tartotta az apostolságra; de később újra Pállal látjuk (II. Tim. 4, 11). Végül Péter apostolhoz csatlakozott (I. Pét. 5, 13). A hagyomány szerint evangéliumát Péter tudósításai alapján írta s az Péter hoves természetének bélyegét hordja magán.

LUKÁS EVANGELIUM, szemben a zsidó olvasóknak szánt Máté evangéliumával, a pogányoknak íródott. Lukács maga is pogány volt, orvos, Pál apostol kísérete a missziói utjain. Művelt, okos ember volt, ki alaposan utánajárt annak, amit leírt és teljes bizonyosságra törekedett. Jézus életéből különösen az érdekli, amit az Ur a kiesényekkel, szegényekkel tett; ezzel akarva vigasztalni zsidóktól lenézett pogány társait.

JÁNOS EVANGELIUM kiegészíti az első hármat, azt írva le, amit azok elhagytak. Ezen kívül Jézus életének belső, csak a tanítványoktól ismert része érdekelt. Jézus legbizalmasabb tanítványa volt, egy ama három közül, kiket Lindenüvé magával vitt. Elkísérte Jézust Kajafás elé. Közli halála előtt mondott beszédeit és övéinek egységéért mondott főpapi kiáltását (14-17). A könyv úgy kezdődik, mint a Genesis.

- 24 -

AZ APOSTOLOK ŐSBELISÉDLÉTEI szintén Lukács műve, ki néhol, ahol személyesen is résztvett az eseményekben, első személyben beszél. Két részre oszlik a mű: első felében a 12 apostol működését mondja el, ahogy az evangélium a Szellenkereszttségben részesülő tanítványok ajkáról Jeruzsálemből kihangzott; Filep működését, Kornéliusz megtérését. A második részben (13-28) Pál három missziói útját, a jeruzsálemi zsinatot (15) s Pálnak utolsó jeruzsálemi útja és fogsága után a római hajó-utat és hajótörést beszéli el. A könyv tárgya tehát: hogyan jutott az evangélium Jeruzsálemből Rómába, zsidóktól a pogányokhoz.

PÁL a gyülekezetek gondozását részben levelekkel végezte; ezek közül a Biblia 13-át közül, melyek időrendben a következők: az 52. évben alapított TRISSALONIAI gyülekezetet KÉT LEVÉL BEN nyugalomra inti s a Krisztus eljövételével kapcsolatban terjesztett rajongó nézeteket cáfolja, kifejtve a megjelenés körülményeit és előzényeit. Hasonló csendesítő hatása van az 5 évvel később (57.) irt KÉT KORINTUSI LEVÉL NEK, melyben az igaz apostolság jeleit írja le; a szellemi ajándékokkal bőven megáldott korintusiak felfuvalkodását és bűneit feddi; magyarázza a kegyelmi ajándékokat, a feltámadást; majd a 2. levélben apostolságának bizonyítékául életét. 58. évben a GALATÁKHOZ ír levelet a törvény és kegyelem viszonyáról, majd a ROMÁLAK számára leírta a keresztyén élet lényegét, az eleveelrendelést (8-11) és ezekből folyó gyakorlati tanácsokat. A minden gyülekezete közül legjobban szeretett FILIPPII gyülekezetnek 62.-ben a keresztyének egységéről ír. A 63. évre valószínűleg 3 levél esik: KOLOSSZEI híveinek az új élet felöltözéséről ír, az erőtlenségi istentisztelet elvetésével; FILEMONHOZ annak megszokott, de közben Páltól Krisztusnak megnyert rabszolgája, Onézimosz érdekében ír; EPLAZUSZNAK pedig az egyház csudálatos dicsőségéről, láthatatlan szervezetről és örök rendeltetéséről. 64-ben hű munkatársának, TIMOTHEUSZNAK a gyülekezet szolgáiról, tévtanítókról ír, buzdítva őt; TITUSZNAK hasonló tárgyról és 66-ban TIMOTHEUSZNAK irt MÁSODIK levélben személyes bizalmas kérdéseket tárgyal; a Timoteusznak, Titusznak és Filemonnak irt leveleket PASZTORI leveleknek nevezik.

A ZSIDÓKHOZ helyesebben HEBBEREKHEZ (zsidóul beszélő s nem az elgörögösödött "hellenista" zsidókhoz) írt levél szerzője ismeretlen. Főtérge az ótestamentumi szertartások allegóriai értelmezése. Áldozatok és szövetségátor Lind Krisztusra mutatnak előre. Diadalmas fejezete a 11-ik, mely a hit hőseiről szól.

KATHOLINUS vagy EGYETELES LEVELLEKNEK azokat nevezte az egyház, melyek nem egyes gyülekezetekhez vagy személyekhez, hanem az egyetemes keresztyénséghez intézettek. Ilyenek: JAKAB LEVELE, melyet nem János, hanem az Ur testvére írt; a fiatal Jakab, aki később a jeruzsálemi gyülekezetben nagy tekintélyre emelkedett. Míg Pál hitet kívánt, nem eszelekedeteket, addig Jakab eszelekedetek nélkül holtak mondta a hitet. A kettő közt nincs ellentét, mert Pál úrdómról beszélt, melyet eszelekedetekkel nem szerozhetünk; Jakab pedig az új élet bizonyítékairól, melyek a jó eszelekedetek. Jakab a szegények szószólója. - PETER KET LEVELE a hívők szenvedéseinek megtisztító hatásáról beszél; Krisztus szenvedéseiről; míg a hitetlenek szenvedése Isten ítélete. A szenvedésben Jézus adott példát, többet mint példát: áldozatot bűneinkért. - JANOS HAROM LEVELE az előregedett Jánostól származik. A hagyomány szerint az efézusi egyházban, melynek véne volt, ezt ismételgette: Fiaccsáim, szeressétek egymást! Ezt az alapgondolatot találjuk leveleiben is, bár az ember szeretet nála nem bünszeretet. Szerinte az igazságból született nem vétkezik, de hazudik az, aki büntelennek mondja magát. A látszólagos ellentét feloldása: ami bennünk emberi, az csak bűnös lehet; ami bennünk Istentől született, bűnös nem lehet. - JUDAS LEVELE. Gonosz szellemi hatalmokról és azok ítéletéről, bűnben megkeményedő emberekről és azok ítéletéről szól, melyet már Énok jóslott. JELENESEK KÖNYVE a Biblia befejező könyve, az összes prófúciák csúcsa. Minden idők egyházát 7 gyülekezetben szólítja meg s lepergeti előttük 7 pecsét, 7 trombita, 7 mennydörgés, 7 kehely csapásai és áldásai keretében a végső idő szorongását és szent várakozását. Majd az antikrisztusi háronság után az Ur visszajövetelét, 1000 éves birodalom, utolsó ítélet, új ég és új föld győzelmes dicsőségét s az új Jeruzsálemet festi.

PALESZTINA FOLDRAJZA. Az országot, ahol a bibliai események főként lejátszódtak, Szentföld, Igéret földje, Palesztina (a filiszteus szóból) és Kanaán (kanaánita egyik pogány őslakó nép) névvel nevezik. Tejjel-mézvel folyó földnek mondja az isteni ígéret, mellyel barontenyésztésre és szőlőművelésre alkalmas voltát mutatja, mert ez a méz a mustból készült. Azóta sokkal terméketlenebb lett a föld, minek oka a talaj elhanyagolása: a török uralom alatt elmulasztották a hegyek termő földjét kis terraszfalakkal alátámasztani s a téli nagy esőzés azt alásodorta. Mennél északabbra megyünk, annál termékenyebb és kisebb a föld. A Jordán két részre osztja az országot; keleti fele legeltetésre jobb, odatelepedett két és fél törzs. Később Jézus idejében itt volt a gadarénusok földje, a 10 város (Dekapolis) és Perca. Itt volt a híres Gileád, Amón és Móáb földje. A Jordántól nyugatra, a Földközi tengerig 9 és fél törzs telepedett le; Salamon után északon volt Izráél, délen Juda országa. Jézus idejében a római uralom alatt Galilea, Samária, Judea. A Jordán a Libanon hegységből ered s két taven, a Meronon és Genezárcton (Tibériás tava), átfolyván gyors menetben a Holttengerbe ömlik, mely nevét a benne föloldott sok sótól nyerte. A Holttenger a föld legmélyebb pontja, 394 m a tenger színe alatt; de már a Genezárcton 216 m-rel alacsonyabb. A Holttenger északi részén a Jordán mély völgyében egészen trópusi éghajlat van, itt fekszik Jerikó. Nincs sok síkság az országban, csak a tengerparti, mely előtt homokhullások vannak; ennek északi része a Sárón, befelé a Jezréel gyönyörű síkja, melyből a Tábor hegy emelkedik ki. Más hegyek: Kárnél; Ebál s Garizim Samáriában, utóbbin a samaritánusok temploma volt. Kietlen dombvidékké válik délen Juda hegysége. Folyó alig volt Samáriában; annál több folyómeder, melyben csak az esőzések alatt folyik víz. Keletről Arnón és Jabbók folynak.

ÉGHAJLAT. nagyon eltér a tőlentől: meleg mérsékelt övi, csak Jerikó környéke trópusi. Két évszak van: esős és a száraz; kettő közt rövid tavasz és ősz. Nyáron alig esik eső; folyók és termőföld kiszáradnak. Télen korai és késői esők vannak, elmaradásuk nagy csapás. Forrás kevés van; ezért veretekben tészik el a téli esővizet. Hő alig van. A téli esőzések óriási áradásokat okoznak, melyek lesodorják a hegyek földjét.

IDŐSZÁMITÁS. A nap este kezdődött; az éjjelt 4 részre osztották katonai őrváltás szerint; a nappalt reggel 6-tól 12 órára osztották, délután tehát 6 órát mondtak; Jézus 9 órakor, vagyis d.u. 3-kor halt meg. Hónapok nevei: Nisán vagy Abib, Ijáb vagy Zif, Sivón, Tammuz, Ab, Elul, Tisri vagy Ethánia, Markosván v. Bul, Kislev, Tébet, Sebát, Adár és a szökőhónap: Voadár. Kétféle év volt: polgári év Tisrivel kezdődött szeptemberben, a szent év Nisánnal márciusban. Három nagy ünnep volt: Nisán 14-től Kovásztalan kenyerek, Sivón 6. Pünköső, Tisri 15. Sátorok ünnepe 8-8 napig. Kisebbség: Tisri 1: Kürtölés; 10: Engesztelés; Adár 14: Purim. - Megünnepezték még a 7. napot, a 7. évet és a 7-szer 7 év utáni 50-dik évet. L. III. Móz. 25, 1-7; 8-16; 23-55. A hónapok holdhónapok, az év napév; a különbséget a szökőhónappal egyenlítették ki.

MÉRTEKELK. HOSSZ: 1 pálcza (kb. 3 m): 6 sing: 12 arasz: 36 tenyér: 144 ujj. - 1 napi járőföld: 7-8 órai ut; szombatnapi ut: 2000 sing, kb. 1 k; 1 római mérőföld: kb. másfél k; 1 görög stádium vagy futama: 192 m. - DRACHMELK: tenyérnyeknek: 1 homér: 10 bát: 30 szóá; 60 hin: 100 issárón; 180 kab: 720 log; folyadékoknak: bát vagy efa: 20 l; szóá: 6*7 l; hin, kab, log. Újtestamentumban: 60 mina: 3600 siklus: 7200 béka: 72000 géra. - PENZ: először a nemes fémek az érték súlyában lemérték. Az ezüst alatt a siklust kell érteni. Újszövetségben: 1 talentum (kb. 6000 P): 60 mina: 1500 státer: 6000 drachma vagy dénár: 96000 asz: 384000 kvadráns: 786000 leptón. A dénár vagy drachma tehát kb. 1 P-nek felel meg; az asz: 10 f.

ZSIDÓ SZÉKTAK ÉS PARTOK: Farizeusok (különválók) az Íráshoz az utolsó betűig ragaszkodó, erősen nemzeti érzésű, hagyománytisztelő emberek, kik hittek a feltámadásban, angyalokban. Sadduceusok (Cádók pap követői v. igazságosok?) csak a törvényhez ragaszkodó, prófétákat, feltámadást, angyalhívet elvető, megalkuvó gazdagok, mint a főpapok is. Esszénusok a pusztában nőtlenységben levő askéták. Herodiánusok, a Heródes-család hívei; ilyen volt a királyi főember. Zélóták: farizeusok túlzó forradalmi ága. Írástudók a mai doktori címnek megfelelő cím; voltak farizeus és sadduceus írástudók is. Prozeliták a zsidósághoz



közeledő pogányok 2 fokozatban: akik csak az eszméket fogadták el: kapu prozelitái; akik szertartásokban is zsidók lettek: igazságosság prozelitái. Publikánusok vagy közhivatalnokok, vámszedők, adószedők. Mivel az ellenséges hatalom szolgálatában állottak, közmegvetés tárgyai; mivel állásukkal visszaéltek: bűnösök. Samaritánusok: A Szalmasszár asszir királytól elhurcolt zsidók helyébe telepített pogány lakosság, kik eltanulták a zsidó vallást és összekeverték a maguk pogány babonájával. Ezért a zsidók megvetették őket; ellenségeskedtek; a samaritánusok a Garizim hegyén külön templomot is építettek.

BIBLIAI REGISZTRÁCIÓ DIOHEJBAN: Adót külön fizettek a rómaiaknak és külön szent pénzzel a templomadót; a pénzváltók az állami pénzt zsidó szent pénzre váltották be. - Barbár: nem görög; műveletlen. - Etel: szerették az éretlen gyümölcsöt, szétmorzsolts gabonát, megecetesedett bort (Jézusnak adták); - Evés: szertartásosabb volt, mint ma. Egyiptomiak nem ettek más nemzetbelivel együtt. Régi ember nem evett ellenséggel együtt, ezért volt nagy képmutatás, hogy Judás elfogadta a benártott falatot. Hogy némely áldozatból az áldozók ehettek, ez Istennel való közösségükre mutatott. Oltárról evés: oltárral való közösség (I. Kor. 9. és 10) Urvácsora: keresztyéneknek Istennel és egymással való közössége. - Faraó: nem tulajdonnév, hanem királyt jelent. - Fátyol az arcot fedte. - Földművelés: a zsidó egyik főfoglalkozása. Legtermékenyebb Jordán keleti fele. Legelső feladat a földet kis falakkal omlástól megóvni. A nagy ünnepek arató ünnepek voltak: husvét: árpa; pünkösdi: buza; sátoros: gyümölcs, szőlő. A nyomatás rendszeren állattal, szerszámmal is. Rostálás szellős hegytetőn szórolapáttal. Téli eső kinaradása nagy kárt okozott. Rengeteg kő volt a földeken, először ezektől kellett a földet megtisztítani. Szerszámokat, sajtót stb. lásd a Bibliai Múzeumban. Gyümölcsfák: kül. olaj és füge. - Halászatra alkalmas idő az éjszaka volt. Sok hal. - Ház, ha szegényé, földből készült, mit könnyű volt a tolvajnak átásni. Menyegzet fagallyakból font szövédé, sárral behányva. Felső ház a lapos tetőn kis szoba vendégnek. Tetőre kívül vitt lépcső. Ablakon farács. - Kapu városfalon egész épület, tanács helye, városházunknak felel meg.

- Kenyér: lapos, lepényszerű, törtéki. - Korbáni: önkéntes áldozat. - Korona v. koszoru: zsidóknál papi és királyi méltóság dísz; görögök-nél versenydíj falevőlből. - Körülmétkedés sok népnél előfordul, de schol abban a jelentésben, mint a zsidóknál: Isten előtt a testiség szentségtelen, tehát elvetendő. Keresztség jelentése ugyanez fokozot-tan: az egész testi élet elvetése, hogy új életet keressünk. (Róm. 6.) - Lápa: olajlámpás, a templomban is a 7 águ mécs-láb. Utcai világítás nem volt, rabszolga vitt az ura előtt mécses: lábam szövénke. - Malom: két asszonytól forgatott két kő, melyen hajnalban őrlték az aznapra való lisztet. - Mosakodás por és meleg miatt sokkal szükségesebb volt. Szandál nem fedte az egész lábat, ezért lábvizet adni a vendégnek: vendéglátás első kelléke. Lábat a rabszolgák mostak. Voltak szertartásos mosakodások, eszközök beártása. a keresztség nem mosakodás, hanem te-metés jelképe. - Pogányok: a nem zsidók, nem okvetlen bálványimádók. Ruha: egyszerű munkás csak kötényköt viselt. Jobb öltözék: alsó testet borító ing és felső ruha; hosszú körülcsavart szövet. az alsót munká-nál és utazáson felkötötték, hogy ne akadályozza a mozgást. Fejet nap-és holdszúrás ellen turbánnal; lábat szandállal látták el, mely szijra fűzött bőrtalp volt. - Sátor vagy hajlók: udvar közepén álló 2 részre oszló oszlopokra helyezett négyes szőnyegfedél, melyben legbelül a frigidáda; szent helyen: füstölő oltár, konyeres asztal és 7 águ mécs-láb; udvaron véresáldozati oltár és mosdó állottak. - Közönséges sátor: rudakra tűzött szövet, rendszeren két részből, egyik zárt: a nőknek. - Tokeres: a könyv régi alakja. - Temetés: a halottat még aznap eltemet-ték; gyolccsal körülcsavarva, illatszerekkel, esetleg kezdetleges balzsamozással. Balzsamozás mesterei az egyiptomiak voltak. Koporsó nem volt zárt. Sir sokszor barlang, vagy földbe, sziklába vágott hely. Száján kő. Templom sátor helyett állandó. Mint ez, 3 főrészből, de udvar is több volt. Salamonét Nebukadnezár leromboltatja, Ezékiel látomásban pillant-ja meg az ígért templomot. Jézus, Zorubábel újraépíti. Heródes újra-építi, terraszát legnagyobbítja. - Zsinagóga épült mindenfelé törvény-olvasásra, imádkozásra; templom ugyanis csak egy volt Jeruzsálemben.

TANÁCSOK A BIBLIA TANULMÁNYOZÁSÁRA. Imádkozzál. Isten Szent-
 lelkéért; saját értelmű világában a Biblia lezárt könyv marad. Add oda
 magad, akaratod, jövőd Isten vezetésére; másképp Isten Szelleme nem marad
 nálad. A Biblia mindennapos kenyér és nem cukor csupán, úgy olvasd,
 hogy attól életed függ. Lábad szövétneke; nélküle eltévedsz a világ ső-
 tétjében. Azért rendszeresen tanulmányoznod kell, hogy gondolatai át-
 járjanak, átalakítsanak. Tanulmányozására különféle módszerek vannak:
 1) apostoli levelet legjobb úgy olvasni, hogy egymásután figyelemmel
 elolvasod vagy 10-szer, aztán külön tanulmányozod benne az egyes fo-
 galmakat, mint bűn, kegyelem, szeretet, megtérés, szenvedés, szentség,
 test, igazság és igazságosság. 2). Ezeket a fogalmakat az egész Bib-
 lián keresztül is tanulmányozhatod, e célra bibliai szótárt kell be-
 szerezned. 3) Ugyancsak bibliai szótár segítségével végig veszel egy-
 egy neves bibliai személyt, apostolt, ósatyát, prófétát és azok életét
 tanulmányozod. 4) Egyfolytában olvasod a Bibliát, de állandóan figyeled
 az egyes részek belső kapcsolatát. A Biblia olyan, mint a természet,
 ugyanolyan törvények hajtják által és ugyanolyan módszerekkel kell tanul-
 mányozni, mint a természettudósok a természetet kutatják. A történel-
 met is ily módon kellene kutatni, de ebben a tudósokat legakadályozza
 hitetlenségük, mert nem abból indulnak ki, hogy a történelem fölött
 mindenható Isten ül és minden kis történés az egész világot átható aka-
 ratának, eleveelrendelésének egy része. Az egészet akkor értjük, ha
 részeit jól ismerjük; a részleteket az egész tükrében kell tekintenünk.

PÉLDÁK: MARIA: Luk. 1, 27-56; Máté 1, 16-20; Luk. 2, 5. 16. 19; Máté
 13, 55; Luk. 2, 34; 2, 41-52; Ján. 2, 1-5; Márk 3, 28-35; 6, 3; Ján. 19, 25-27; Csel.
 1, 14. - ANDRÁS: Ján. 1, 41-45; Máté 4, 18-20; Márk 3, 7-18; v. ö. Luk. 6, 12-14; Ján.
 6, 8; 12, 22; Márk 13, 3. - IGAZSÁGOSSÁG (más mint az "igazság" v. valóság):
 II. Móz. 23, 7. 8; V. Móz. 25, 1; I. Móz. 6, 9; 1. Kir. 3, 6; Ez. 14, 14; Luk. 1, 6; 23, 50;
 Csel. 10, 22; Máté 6, 33; Róm. 6, 13; I. Tim. 6, 11; II. Tim. 2, 22; Gal. 5, 5; Ef. 6, 14;
 II. Tim. 7, 8; Róm. 5, 1-17; Zsolt. 26, 1; Ezs. 45, 8. 24. 25; 53, 11; 62, 1; Jer. 23, 6;
 Hózs. 10, 12; az ut hozzá: Róm. 3, 24. 25; 3, 28; Hab. 2, 4; Gal. 2, 16; Róm. 5, 9; 6, 7;
 8, 30; I. Kor. 6, 11; - v. ö. e hármat: Róm. 3, 28; Jak. 2, 17; 21; Gal. 2, 16.

Vitéz Csia Lajos.

